Tėviškėje prasideda žmogus

Projektą "Laiko ženklai: regiono kultūros paveldo įvairovė ir kultūrinis turizmas "Gyvenimo" laikraštyje" remia SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Jundeliškėse penktą kartą paminėtas St. Moravskis

Liepos 21 – ąją į Jundeliškes, buvusį Ustronės dvarelį, po metų pertraukos vėl buvo susirinkę čia gyvenusio, kūrusio 19 a. žymaus memuaristo, visuomenininko ir gydytojo Stanislovo Moravskio kūrybos vertėjai, gaivintojai, tyrinėtojai, palikimo puoselėtojai ir gerbėjai ne tik iš Birštono, Prienų, bet ir iš kitų Lietuvos miestų.

205 – ųjų S.Moravskio gimimo metinių išvakarėse Birštono savivaldybės viešoji biblioteka pakvietė apžiūrėti jo gyvenimui ir kūrybai skirtą parodą, vėliau gausus būrelis birštoniečių ir svečių pakeliui į Jundeliškes užsuko į Nemajūnų kapinaites, kurių centre, 2004 metais restauruotoje koplytėlėje, prie jo kapą ženklinančios plokštės padėjo gėlių. Ustronės atsiskyrėlis, kaimo dvarelyje praleidęs 14 paskutiniųjų savo gyvenimo metų, jo pageidavimu, po mirties buvo palaidotas ne Jiezno kapinėse, šalia jo nekentusio ir savo valdžią visais įmanomais būdais demonstravusio tėvo Apolinaro Moravskio, o atskirai - paties pastatytoje koplytėlėje.

Net ir praėjus 154 metams po jo mirties, buvęs Nuošalės (taip verčiamas jo dvaro pavadinimas) gyventojas šiuose kraštuose yra prisimenamas su derama pagarba. Jau penktą kartą Jundeliškėse Birštono viešosios bibliotekos, „Gyvenimo“ laikraščio redakcijos, Nemuno kilpų regioninio parko direkcijos iniciatyva, paprastai liepos mėnesį, jaukioje, šimtamečių liepų ir Verknės upės supamoje buvusio dvaro erdvėje rengiami Stanislovo Moravskio skaitymai, kuriuos paįvairina klasikinės muzikos koncertai. Ištikimiausi jų klausytojai liudija, kad kiekvieno renginio laukiama su intriga – kiekvienąkart šio renginio mokslinės dalies kuratorių – Lietuvos istorijos instituto bendradarbių hum. m. dr. **Redos Griškaitės** ir hum.m.dr. **Zitos Medišauskienės** kruopštaus darbo dėka atverčiamas vis naujas S.Moravskio gyvenimo puslapis, iš praeities „išlukštenamos“ dar nežinomos jo paslaptys. Ankstesnių susitikimų metu jau buvo kalbėta apie Moravskio mizantropijos ir užsisklendimo kaimo dvare priežastis, prisiliesta prie meilės temos, aptarta muzikos reikšmė jo gyvenime, ieškota 19 a. jo aprašytų Lietuvos seimelių sąsajų su šių dienų politinėmis realijomis, gvildentas jo santykis su lietuvių kalba.

Tėvo paliepimu studijavęs mediciną (kas tuo metu bajorų luomo atstovams buvo neįprasta), apsigynęs disertaciją ir gavęs medicinos daktaro laipsnį, jis galėjo tapti šios srities autoritetu ir padaryti stulbinamą karjerą, tačiau netikėtai, viską metęs, užsidarė Ustronėje.

S. Moravskio studijos sutapo su pačiu gyvybingiausiu Vilniaus universiteto laikotarpiu, aktyviausiu filaretų judėjimu. Kaip pats rašo, jau 1819 m. Patroklo vardu buvo priimtas į Mąstančiojo jaunimo draugiją. Tapo Filaretų draugijos narys - korespondentas. Tačiau vėliau iš šios veiklos pasitraukė.

- Gal ir gerai, kad taip susiklostė aplinkybės, ir S.Moravskis netapo nei vienu iš žymiausių tų laikų gydytojų, nei vienu iš sukilimo vadų, kurių laukė tremtis. Šiandien Moravskį minime kaip rašytoją ir publicistą, kuris mums paliko labai svarbų intelektualinį palikimą, - pradėdama renginį, sakė **Zita Medišauskienė**.

S.Moravskis rašė atsiminimus apie Vilniaus, Peterburgo laikus, satyrinius scenos kūrinius, filosofinius – istorinius visuomenės apmąstymus, eilėraščius, rinko liaudies dainas, užrašinėjo savo apylinkių valstiečių papročius. Jo rašytinis palikimas svarbus tuo, jog jo atsiminimai paliko aiškiausią, spalvingiausią vaizdą apie šią užmarštin nuėjusią epochą. Iki mūsų dienų išliko nepaprastai gyvi ir vaizdingi visuomenės - prastuomenės ir aukštuomenės - aprašymai dviejose ciklo „Iš kiekvienos trobelės po mužikėlį“ dalyse – „Nuo Merkinės iki Kauno. Atsiskyrėlio pasakojimas“ ir „Broliai bajorai. Atsiminimai, pasakojimai, dialogai (1802–1850)“. Gaila, kad jis parašytas lenkų kalba ir yra nelabai prieinamas mūsų skaitytojui. Todėl labai svarbu, kad šias spragas pamažu taiso S.Moravskio lenkiškus tekstus į lietuvių kalbą verčianti **Reda Griškaitė**.

Anot Z.Medišauskienės, šiemet, jubiliejiniais metais, nutarta atsidėti žymiausios ir vienintelės lietuvių kalba išverstos S.Moravskio knygos „Keleri mano jaunystės metai Vilniuje“ skaitymui, įsiklausyti į tai, ką jis norėjo pasakyti, pajuntant kalbos vaizdingumą, to meto aukštuomenės gyvenimo atmosferą.

Aktoriaus **Petro Venclovo** skaitomos knygos ištraukos klausytojus tarsi užburė: jie iki ašarų kvatojo ir graudinosi, klausydamiesi nepaprastai juokingų, neužgaulių šmaikščių, labai gyvų jo amžininkų aprašymų: šioje portretų virtinėje – ir po 15 metų universitetuose studijuojantys ponaičiai, gatvės poetai, generalgubernatoriai,

(Nukelta į 7 p.)

Kiekvieną kartą S. Moravskio skaitymų dalyviai nusifotografuoja prie buvusio dvaro pastato.

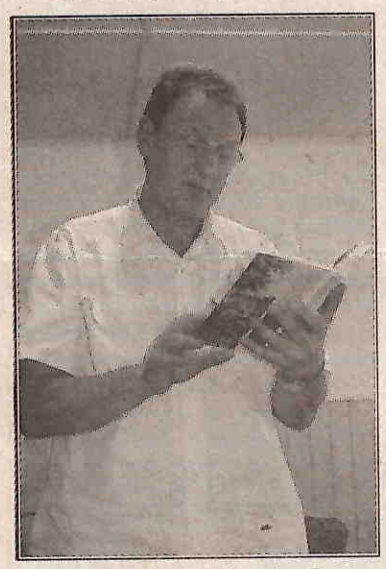

Tekstus skaito aktorius Petras Venclovas.

Pagrindinius pranešimus buvo parengusios istorikės Z. Medišauskienė (dešinėje) ir R. Griškaitė.

Kompozitorius T. Makačinas.

Koncertavo styginių kvartetas „Chordos“.

Atėjusieji į šventę buvo vaišinami namine gira ir sūriu.

Jundeliškėse penktą kartą paminėtas St. Moravskis

(Atkelta iš 6 p.)

menininkai, kilmingos damos ir šiaip sau keistuoliai. 1848-ųjų lapkritį parašyta knyga patiės S.Moravskio buvo įvardinta, kaip „...tam tikra atsiminimų, anekdotinių memuarų rūšis“, todėl jam gyvam esant atsiminimai negalėjo būti paviešinti ir pirmą kartą paskelbti 1924 metais, praėjus 71 metams po rašytojo mirties. S. Moravskis paliko savo rankraščių rinkinį, kuris, deja, saugomas Krasinskių bibliotekoje, per gaisrą Varšuvoje 1944 m. sudegė. Tie darbai, kurie buvo spausdinti, ne kartą leidėjų nuožiūra buvo negailestingai kupiūruoti.

Šios knygos vertėja Reda Griškaitė komentavo tekstus, įvesdama į klausytojus į S.Moravskio gyvenamąją aplinką. Moravskio kūrybą jau 15 metų nagrinėjanti mokslininkė pasidžiaugė, kad jos triūsas nenuėjo perniek. Nors iš pradžių 2 tūkst. egzempliorių tiražu išleista knyga buvo perkama labai vangiai, pamažu vėl buvo atsigrįžta į Moravskį, jo knyga tapo bene dažniausiai cituojama, apie jį buvo parengtos kelios televizijos („Vizijos ir tikrovė“, „Laiko ženklai“ ir kt.) ir radijo laidos, o įspūdingiausias rezultatas – jau penkeri metai buvusiame dvare rengiami jo kūrybos skaitymai.

Kasmet jo gerbėjų ratas vis platėja, atsiranda naujų jo kūrybos tyrinėtojų, kurie pažvelgia į S.Moravskio asmenybę ir kūrybą skirtingais, pačiais įvairiausiais aspektais.

2004 metais į skaitymus pakviestas Ilinojaus universiteto profesorius **Giedrius Subačius** skaitė pranešimą apie Moravskio lietuvių kalbą, bandydamas išsiaiškinti, ar jis nors kiek mokėjo lietuviškai. Profesorius nepraleido progos užsukti į Jundeliškes ir šiemet.

Gali būti, kad būtent S.Moravskiui skirtuose skaitymuose vyraujanti pakili dvasia kompozitorių **Teisutį Makačiną** įkvėpė parašyti kūrinį „Atspindys“ pagal Naujalio kūrybos temas ir dvaruose skambėjusią muziką. Jį į savo programą įtraukė styginių kvartetas „Chordos“, padaręs muzikinę įžangą ir užbaigęs renginį.

Šiemet, smalsumo paskatintas, į skaitymus pirmąkart atvyko vienas žymiausių Lietuvos mikrochirurgų med. dr. **Saulius Špokevičius**, kuris, be darbo privačioje Baltijos ir Amerikos terapijos ir chirurgijos klinikoje, paskaitų ir konsultacijų šalies bei užsienio klinikose ir universitetuose, laisvalaikiu domisi krašto ir medicinos istorija. Tik dėl laiko stokos jo parengtas pranešimas „S.Moravskis ir J.Frankas – du vilniečių gydytojų požiūriai ir likimai“ liko neišklausytas (*Gerb. gydytojo parengtą pranešimą spausdinsime kitose „Birštono versmėse“*). Ši aplinkybė iš dalies ir nulėmė 2008 metų susitikimo temą – jame bus kalbama apie S.Moravskį ir mediciną.

Savo sumanymais apie būsimą renginį iškart po skaitymų dalinosi ir renginio organizatoriai: Birštono viešosios bibliotekos direktorė **Alina Jaskūnienė**, „Gyvenimo“ laikraščio redaktorė **Ramutė Šimukauskaitė**, Nemuno kilpų regioninio parko vyr. kultūrologė **Dainora Šaltienė**, Lietuvos istorijos instituto bendradarbės **Zita Medišauskienė, Reda Griškaitė** ir kiti S.Moravskio asmenybe bei kūrybos pažinimu besidomintys renginio dalyviai. Juo labiau, kad, pasak istorikės Redos Griškaitės, moralinės vertybės, nepriklausomai nuo laikmečio, išlieka tos pačios, tai suvokiant reikia puoselėti S.Moravskio palikimą.

Dalė Lazauskienė

Profesorius G. Subačius.

Mikrochirurgas S. Špokevičius.

Birštono viešojoje bibliotekoje buvo surengta paroda, skirta S. Moravskio gyvenimui ir kūrybai.

Nemajūniškė Adelė Kazakevičienė prižiūri koplyčią, kurioje palaidotas S. Moravskis.

Birštono savivaldybės vicemerė M. Gudonytė ir renginio organizatorės dėkoja pranešėjams ir atlikėjams.

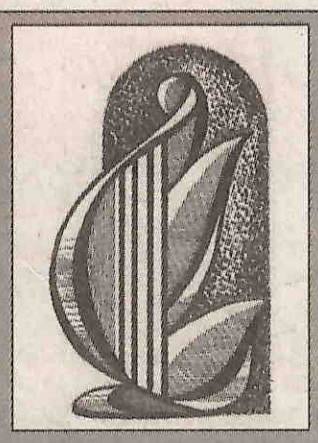

Dalės Lazauskienės tekstas ir nuotraukos.
Zenono Jonaičio piešiniai.
Vytauto Lazausko dizainas.